

МАТЕРИАЛИ**ПРОБЛЕМИТЕ НА МЕДИЦИНАТА И ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
В СССР СЛЕД ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА
НА СТРАНИЦИТЕ НА СЪВЕТСКАТА
СПЕЦИАЛИЗИРАНА ПРЕСА***Володимир Гамза*

Проблемите на развитието на медицината и здравеопазването в СССР след Втората световна война предизвикват научен интерес както у историци и етнологи, така и у учени медици, разглеждащи различни актуални и днес теми. Опитът в осигуряването на достъпност на медицинските услуги за цялото население, организацията на здравеопазването, медицинското образование, системата за санаториално лечение, създаването и развитието на фармацевтичната индустрия са описани подробно в множество монографии, сборници, както и в енциклопедични издания. Важен източник за изучаване на тази проблематика са специализираните периодични издания: вестници, списания, алманаси, бюлетини, прегледи, статистически сборници. Публикуваните в тях материали позволяват да се проследят основните тенденции и проблеми в развитието на медицината и здравеопазването в СССР след Втората световна война.

Медицинските издания от съветския период се публикуват на фона на конкретни исторически, политически и социално-икономически условия – светът е разделен на враждуващи лагери, а в Европа съществува *Желязна завеса* между западните страни и съветския блок. Те са подчинени на идеологически изисквания и са принудени да отразяват много проблеми от субективистки позиции. Това обаче не намалява теоретичната и практическата значимост на материалите, с които те запознават специалистите и милионите обикновени читатели.

В съветско време са частично наследени традициите и опитът в издаването на медицински вестници и списания, натрупани в периода на Руската империя. Издателската дейност е национализирана, а първият съветски медицински вестник е „Известия Советской Медицины“, издаден през 1918 г. (БМЭ 1980:

¹ Изследването е по проект „Европейският Левиатан: Наследството на следвоенната медицина и общото благо“ (“Taming the European Leviathan: The Legacy of Post-War Medicine and the Common Good” [H2020 ERC-2019-SyG; GA ID: 854503]), финансиран от Европейския съвет за научни изследвания (ERC) в рамките на програмата на Европейския съюз за научни изследвания и иновации „Хоризонт 2020“ (договор № 854503)

379). През следващите години се появяват десетки нови медицински списания, като контролът върху тяхната тематика и съдържание непрекъснато се засилва. Съгласно партийните директиви съдържанието на медицинския печат трябва да е в съответствие със задачите на социалистическото строителство, за да се преодолеят „елементите на академизъм и аполитичност“.

По време на Втората световна война броят на медицинските издания намалява, както и тиражите на тези, които продължават да се печатат. По това време най-актуалните теми са оказването на медицинска помощ на ранените и болните, преодоляването на неблагоприятните санитарни последици от войната, работата на евакуационните болници и други (БМЭ 1980: 379).

В първите следвоенни години Министерството на здравеопазването издава 26 списания, като според ръководителя на министерството Е. И. Смирнов всички те са тясно специализирани. Единственото ориентирано към практикуващите лекари списание „Советская медицина“ излиза в недостатъчен тираж и слабо отразява здравните проблеми на селото (Смирнов 1947: 1). Впоследствие тиражът на медицинските издания значително се увеличава, като растежът им е особено значителен през 60 – 70-те години на XX в. През 1978 г. общият тираж на периодичните медицински издания е над 15 милиона, два пъти повече от 1956 г., почти се удвоява и броят на заглавията (БМЭ 1980: 380). Медицинската преса е най-влиятелният източник на информация за специалистите в различни области на здравеопазването, а някои издания и за масовия читател. Тя представя такива области като вътрешни болести, биология и медицина, микробиология, вирусология и имунология, физиология и кибернетика, фармакология и токсикология, хирургия, медицинска радиология и рентгенология.

Въпреки това, в сравнение с предреволюционния период и първите десетилетия на съветската власт, броят на заглавията на изданията намалява. Няма място за списанията в табузираните области хомеопатия и евгеника (през 1922 – 1933 г. в Москва излиза „Русский евгенический журнал“), съкращава се броят на периодичните издания в областта на психиатрията. Асортиментът на изданията за такава целева професионална аудитория като среден и младши медицински персонал значително се стеснява. Ако в периода от 1890 до 1941 г. за тази категория медицински работници излизат 21 заглавия, то в следвоенния период излизат само две списания – „Медицинская сестра“ и „Фельдшер и акушерка“ (БМЭ 1980: 394).

За да контролира съдържанието на вестниците и списанията, управляващата комунистическа партия се стреми към пълна национализация на медицинската преса. Това опростява и работата на Държавния комитет за издателство, печат и книготърговия по цензурирането на изданията. В следвоенния период ясно се проявяват тенденциите в разширяването и локализирането на издателствата на медицинска литература и периодични издания в най-големите градове – Москва и Ленинград. В същото време броят на републиканските и регионалните вестници и списания рязко намалява. Например гр. Харков в предреволюционните времена и през първите две десетилетия на съветска власт е най-големият център за издаване на медицински периодични издания с над петдесет вестници и списания. Но в края на 70-те години на XX в. в града са

отпечатани само пет медицински списания, а в Одеса функционира само едно солидно издание – „Офтальмологический журнал“, основано през 1946 г. от известния академик П. В. Филатов (БМЭ 1980: 382 – 402).

Текстът разглежда публикации от най-популярните и тиражирани медицински издания – „Медицинская газета“ („Медицинский работник“) и списание „Здоровье“. За да се обхванат някои аспекти, са използвани и статии от списанията „Советская медицина“ и „Здоровье мира“.

„Медицинская газета“ е издание с дълга, предреволюционна история. В съветско време вестникът започва да излиза редовно от 1938 г. като орган на Народния комисариат по здравеопазване под название „Медицинский работник“, а през 1963 г. изданието се преименува на „Медицинская газета“. Съдържанието на материалите отговаря преди всичко на интересите на професионалната читателска аудитория. Публикуват се статии на известни специалисти, включително академици на Академията на медицинските науки (АМН) на СССР А. Н. Бакулев, Г. Ф. Гаузе, Н. И. Нисевич, Е. М. Тареев, професорите Д. М. Абдурасулов, Н. Н. Александров, М. Г. Астапенко, Т. Т. Березов, И. М. Григоровски, А. Е. Личко, А. Л. Каплан и много други.

Вестникът редовно информира читателите за всесъюзни конгреси и конференции на медицински учени и лекари в различни области. Статии с препоръки към практикуващите клиницисти са поместени в рубриците „От клиничния опит“, „В помощ на младия лекар“, „В помощ на практикуващия лекар“, „Нашият Съвет дава консултация“, „На фелдшер, акушерка, медицинска сестра“. Постоянната рубрика „От опита на поликлиниката“ разказва за организацията на амбулаторната и поликлинична помощ и особеностите на лечението на различни заболявания, а работата на лечебните заведения на регионално ниво е обхваната в рубриката „Опитът на челната районна болница“. С новините за медицинската техника и апаратура читателите се запознават от публикации, излизащи под общото заглавие „На вниманието на лечебно-профилактичните заведения“.

Редакцията практикува прегледи на актуални статии от профилни и тясно специализирани списания като „Гигиена и санитария“, „Акушерство и гинекология“, „Клиническая медицина“, както и публикации в регионални издания. Вестникът понякога публикува статии, съдържащи критика към научноизследователски институции, медицински и образователни заведения, системата за обучение и преквалификация на медицинския персонал, пише се и за изоставането спрямо технологиите, използвани в чуждестранната медицина. Подобна критика е рядкост за пресата от онова време и свидетелства за определена смелост на редакцията.

Списание „Здоровье“ е създадено през 1954 г. с партиен указ с гриф „Строго секретно“ и започва да излиза през януари 1955 г. Изданието получава най-високия ведомствен статут – месечно научно-популярно списание на Министерството на здравеопазването на СССР. „Здоровье“ демонстрира невероятна динамика на нарастване на тиража и в това отношение става лидер сред медицинските издания. През 1955 г. тиражът му възлиза на 50 хил. екземпляра, през 1965 г. – 2 млн 250 хил., през 1975 г. – 11 млн 650 хил., през 1990 г. – 18 млн

155 хил. След разпадането на СССР читателската аудитория на изданието рязко намалява и през 1994 г. тиражът му пада до 276 хил. екземпляра.

Редакционната колегия на списанието включва водещи учени и дейци в областта на медицината. Първият гл. редактор на „Здравее“ е проф. С. В. Курашов. Той оглавява министерствата на здравеопазването на РСФСР и СССР и същевременно ръководи изданието. Най-дълго – от 1965 до 1989 г. – ръководител на редакционната колегия е лекарката-физиолог и учен М. Д. Пирадова. Сред авторите на програмни статии са министрите на здравеопазването на СССР С. П. Буренков, И. Н. Денисов, С. В. Курашов, Б. В. Петровски, Е. И. Чазов, ръководители на регионални партийни комитети и местни власти.

На страниците на списанието читателите имат възможност да се запознаят с известни дейци в различни области на медицината, като създателя на системата за защита на майчинството и детството, академик на АМН Г. Н. Сперански; основателя на съветската наркология и психиатрична служба проф. А. А. Портнов; организатора на санитарно-епидемиологичната служба проф. П. Н. Бургасов; основателя на първите кожно-венерически диспансери проф. И. М. Порудомински; създателя на детската служба за защита на зрението проф. Е. И. Ковалевски; научно-методическия ръководител на медицинския печат проф. И. А. Крячко. Представени са и основателите на направления и школи в съветската медицина – сурдопедагога проф. Ф. Ф. Рау, хигиениста проф. Ф. Г. Кротков, трансплантолога проф. В. И. Шумаков, ембриолога проф. О. В. Волкова, сексолога проф. Г. С. Василченко, неврохирурга проф. И. М. Иргер, геронтолога проф. Д. Ф. Чеботарев, ревматолога проф. В. А. Насонова, имунолога проф. Р. М. Хайтов, вирусолога академик В. Д. Соловьев, кардиохирурга проф. М. Д. Князев, дерматовенеролога проф. Ю. К. Скрипкин, историка на медицината проф. Б. Д. Петров. Значително количество материали, предимно от дидактически характер, са публикувани от водещи учени от научно-изследователски институти на АМН, включително президентите на Академията, академиците Н. Н. Блохин, В. И. Покровски и В. Д. Тимаков.

Редакционната колегия на списанието сътрудничи с известни учени от други области на науката и технологиите с допирна точка с медицината. Гости на списанието са ученият физиолог проф. М. А. Островски, физикът-теоретик проф. Ю. А. Романов, биологът проф. Ю. А. Холодов, психологът, доктор на психологическите науки С. Я. Рубинщайн, социологът проф. И. С. Кон и други.

Темите и рубриците на изданието непрекъснато се разширяват. Най-популярните са: „Здравни съвети“, „Разговор за сексуалното възпитание“, „Бъдеща майка“, „За млади родители“, „Отговарят експерти“, „Лекарят обяснява, предупреждава, препоръчва“, „На преглед при лекаря“, Анатомичен атлас „Здравее“, „Малък речник „Здравее“ и други. Публикуват се много материали под идеологически лозунги, като например „Където живеят съветските хора“, „Москва ще бъде образцов комунистически град“, а също и в рубриците, посветени на годишнини от историята на съветската страна.

През първите следвоенни десетилетия периодичните медицински издания се фокусират върху проблемите, свързани с преодоляването на последиците от войната и необходимостта от ускорено развитие на здравната система.

Известно е, че за „баща-основател“ на съветското здравеопазване се смята лекарят и учен Н. А. Семашко, който ръководи Народния комисариат по здравеопазване по предложение на В. Ленин по време на гражданската война. На този пост Семашко успява да обедини такива здравни звена като болници и поликлиники, застрахователна медицина, военно-санитарно дело, майчино и детско здраве, санитарно-епидемиологично дело, домове за почивка и санаториуми, станции за линейки. Ученият става и основател на социалната хигиена в СССР (Петров 1966: 8). Моделът на здравеопазването по Семашко предвижда създаването на йерархична система от държавни институции, обединени под егидата на Министерството на здравеопазването и финансирани от държавния бюджет.

В началото на 1946 г. в списание „Советская медицина“ е публикувана голяма статия-доклад на заместник народния комисар по здравеопазването на СССР проф. Н. Н. Приоров за задачите на здравните власти. Той подчертава необходимостта от бързо възстановяване на унищожените от фашистите лечебно-санитарни заведения и осигуряване на болници с квалифициран среден и младши медицински персонал. Чиновникът призовава за използване на опита, натрупан по време на войната, при лечението на наранявания и заболявания на белите дробове, централната и периферната нервна система, увреждане на костите и ставите и за по-широко използване на лекарства, включително пеницилин, доказали се практически по време на войната. В неговия доклад са изброени мерки за борба с рака, грипа, туберкулозата, паразитния тиф, детските чревни инфекции, маларията, сифилиса и гонорейта (Приоров 1946: 1 – 4).

Въпреки всички трудности, положителни промени в здравеопазването настъпват още през първата следвоенна година. На страниците на вестник „Медицинский работник“ министърът на здравеопазването Е. И. Смирнов цитира данни за броя на амбулаториите, поликлиниките, фелдшерско-акушерските пунктове, женските и детските консултации, както и медицинския персонал през 1946 г. в сравнение с предвоенната 1940 г. В същото време зад обтекаемите формулировки на доклада се виждат нерешени проблеми, преди всичко ниското ниво на медицината в селата и санитарните проблеми, изострени от войната (Смирнов 1947: 1).

В медицинските издания от този период значително място се отделя на започналата реформа в системата на здравеопазването. През 1946 г. Народният комисариат по здравеопазването е преименуван на Министерство на здравеопазването на СССР. Започва обединяване на болниците и поликлиниките с цел премахване на разликата между тях, „която поражда безкултурност и фелдшерство в поликлиничната практика и пречи на повишаването на квалификацията на лекарите, откъснати от стационарите“. Реформата на здравната система продължава дълги години и се характеризира с непоследователност (Кулешов 1966: 1).

Медицинската преса от първите следвоенни десетилетия информира читателите за борбата с най-тежките заболявания. Актуална остава темата за профилактиката и лечението на **рака**. През май 1946 г. вестник „Медицинский работник“ публикува водеща статия под красноречивото заглавие „Борбата с рака е най-важната задача на съветското здравеопазване“. В нея се подчертава важността на „изучаването на голям брой истории на болести“, за да се определи ефективна терапия за болестта, както и обучението на нов екип от онколози,

запознати с най-новите постижения в лечението на рака (Редакционна статия 1946: 1).

Сериозно изпитание за учените и лекарите става борбата срещу такова заболяване като **маларията**. Професор П. Г. Сергиев в списанието „Советская медицина“ пише, че особено голямо увеличение на заболяемостта се наблюдава в републиките и регионите, които са били под фашистка окупация. Заболяемостта от малария в Украйна през 1945 г. се увеличава два пъти в сравнение с предвоенното време, а в Беларус – 9 пъти. Статията описва подробно начините на предаване, методите за борба с маларията и задачите на участъковия лекар, първата от които е идентифицирането на всички пациенти в подведомствения участък, регистрация и последващ медицински преглед. В същия брой на списанието се съобщава за нови подходи към употребата на антималярийни лекарства, по-специално акрихин (Сергиев 1946: 1 – 6).

В следвоенния период властите и здравните власти продължават да търсят начини и средства за преодоляване на **туберкулозата**. За да овладее мащабното заболяване, към Академията на медицинските науки на СССР е създаден Институт по туберкулоза. Неговият директор З. А. Лебедева в списанието „Советская медицина“ излиза с доклад за организацията на лечението на белодробната туберкулоза. В доклада се критикува състоянието и работата на туберкулозните диспансери, както и ненавременното предоставяне на хирургическа помощ на пациенти с белодробна туберкулоза или дори пълното ѝ отсъствие (Лебедева 1946: 35 – 36).

През следващите години профилактиката и ефективното лечение на туберкулозата са обявени за най-важната задача на здравните органи и партийните комитети. На страниците на медицинската преса лекари от различни региони на страната споделят своя опит в лечението на туберкулозата. Специални изисквания се поставят към ръководителите на лечебните заведения. „Медицински работник“ критикува здравните власти за „неправилна практика за пръскане на легла за туберкулозно болни, организиране на малки фтизиатрични отделения в лечебните заведения“ (Редакционна статия 1952: 1).

Нервно-психиатричната помощ на населението придобива особено значение след войната. Проф. В. А. Гиляровский в списанието „Советская медицина“ анализира тенденциите на психичните заболявания преди и през различните периоди на войната и предлага собствена концепция за „синдром на нервна демобилизация, тежки модели на нервност, които не се появяват директно под влияние на моменти, травмиращи психиката (война – *бел. авт.*), а по-късно, когато ситуацията, променила се към по-добро, не изисква същото напрежение“. Ученият призовава психиатрите да обърнат специално внимание на две групи от населението. Първата – демобилизираните от Червената армия, мнозина от които са били в състояние на прединвалидност. Втората многобройна група представляват жени, които, останали без съпрузи, а често и без синове, възпитават сами малки деца в тежките военновременни условия (Гиляровский 1946: 1 – 4).

Усилията на съветските инфекционисти и лекари традиционно са насочени към лечението на едно от най-разпространените заболявания – **грипа** и не-

говите усложнения. Ако през първите следвоенни години грипните епидемии на фона на туберкулозата и маларията отстъпват на заден план, то през 60-те години на това заболяване се обръща много повече внимание. Група учени в статията „Увреждане на нервната система при грип“, публикувана през 1963 г. в „Медицинский работник“ пишат, че лабораторията за имунна патогенеза на респираторни инфекции в Института по вирусология на АМН през последните три години е провела специални клинични и вирусологични изследвания. Техните резултати разкриват връзката между грипните вируси и неврологичните симптоми (Цукер 1963: 3).

През 40-те и 50-те години **акушерите, гинеколозите и педиатрите** усилено работят за намаляване на детската заболеваемост и неонаталната смъртност. В списанието „Советская медицина“ основните задачи на научно-практическото акушерство и гинекология през 1946 г. са очертани от директора на акушерско-гинекологичната клиника на Първия Московски медицински институт проф. Е. И. Кватер. Като основна цел от държавно значение той определя увеличаването на населението на страната, а като първостепенна задача на акушер-гинеколога – лечението на първичното и вторичното безплодие при жените. Ученият отбелязва, че от 10 до 15 процента от всички бракове се считат за безплодни и често това се дължи на венерически заболявания. Сред основните задачи на лекарите Е. Кватер дефинира борба срещу абортите, предотвратяване на преждевременно раждане, спонтанен аборт. Сред социалните задачи посочва подобряването на условията на труда на бременните жени, както и разширяването на съответната мрежа от лечебни заведения (Кватер 1946: 27 – 29).

В същия брой на списанието е публикувана обемна статия от ръководителя на неонатологичната клиника на Института по акушерство и гинекология на АМН проф. М. И. Олевски за инфекциозните заболявания на новородените и основните насоки за борба с тях. Той обобщава и най-актуалните въпроси на диагностиката, клиниката и терапията на инфекциозните заболявания при новородени (Олевский 1946: 11 – 14).

През 50-те и 60-те години съветските учени-медици, в сътрудничество с лекари, продължават да работят върху проблемите на облекчаването на раждането и преждевременното раждане. Вестник „Медицинский работник“ за 1958 г. съобщава, че Всесъюзният конгрес на акушер-гинеколозите призовава медицинските работници да продължат да се борят за широкото използване на психопрофилактичния метод, в комбинация, ако е необходимо, с медикаментозни болкоуспокояващи. Подчертано е, че и в чужбина има интерес към този напреднал опит в акушерството, по-специално в България, Унгария, Румъния, както и в скандинавските страни (Редакционная статья 1958: 1).

В статията „Преждевременно раждане“, публикувана в списание „Здоровье“, ученият И. М. Ляндрес сред причините за прекъсване на нормалния ход на бременността посочва инфекциозни и сърдечно-съдови заболявания, пренесени от бъдещата майка. Но най-честата причина за преждевременно раждане е абортът по желание на жената (Ляндрес 1964: 22).

През първите следвоенни десетилетия съветските педиатри трябва да установят лечението на редица сериозни вирусни заболявания, включително по-

лиомиелит. В рехабилитацията на преболедували деца голяма роля изиграва санаторно-курортното лечение. През 1948 г. „Медицинский работник“ пише, че близо до Калуга е открит санаториум за лечение на остатъчни ефекти от полиомиелит при деца, на повечето от които са направени пластични операции на мускулите. Авторът на статията М. Нейман посочва успешни примери за лечение на деца с тази диагноза. Според него трябва да има сериозни оплаквания срещу ортопедите, тъй като създадените от тях протези били незадоволителни (Нейман 1948: 3). Десетилетие и половина по-късно в „Здоровье“ се появява редакционна бележка с претенциозно заглавие – „Новината, която обиколи света“. Съобщава се, че министърът на здравеопазването на СССР С. В. Курашов е обявил победата над детския паралич в страната. Той дава следната статистика: през 1958 г. на сто хиляди от населението са регистрирани 10,66 случая на полиомиелит, а през 1961 г. – само 1,7. Министърът подчертава предимствата на живата профилактична ваксина, създадена от съветски учени под формата на дражета. Тази ваксина, произвеждана в количество от 100 милиона дози годишно, е изпращана в Унгария, България, Индия, Япония, Куба и други страни (Редакционна статия 1962: 16).

През 1960 – 1962 г. списание „Здоровье“ публикува статии за лечението на детски болести като **рахит и коклюш**. Проф. О. Д. Китайгорска, говорейки за болестта рахит, наричана още „английска болест“, дава на родителите и лекарите конкретни препоръки за нейната профилактика. Сред тях са разхождането на деца навън, назначаването на витамин D за кърмачета, използването на „изкуствено слънце“ – ултравиолетово облъчване в северните райони на страната (Китайгорская 1960: 14 – 15). Проф. С. Д. Носов, анализирайки методите за лечение на деца с коклюш, подчертава необходимостта от ваксинации за изработване на антитела в организма и дава предпочитание на комплексна ваксина срещу коклюш-дифтерия-тетанус, която осигурява развитието на имунитет срещу три инфекции едновременно (Носов 1962: 18 – 19).

Медицинската преса публикува и статии с практически препоръки за родителите, чиито деца боледуват. Така изследователката Л. А. Попова в статията „Карантина“, описвайки същността на карантината при морбили, варицела, скарлатина, коклюш, грип и други инфекциозни заболявания при децата, дава конкретни препоръки към родителите в случай на заболяване на детето им. Авторката подчертава важността на спазването на всички карантинни правила в учебните, възпитателните заведения и у дома (Попова 1969: 20).

Характерна особеност на съветската медицина в следвоенните години е **диференцираният подход** към организацията на здравеопазването за определени категории от населението. Известно е, че медицината в страната е държавна и се спазва общият принцип за достъпност и безплатно медицинско обслужване. В същото време, под лозунга на борбата за здравето на целия народ, специално внимание е обърнато на основната „производителна сила“ – работещите във фабриките и заводите. За първи път организираното медицинско обслужване за работниците на производствена основа започва да се извършва през 1942 г., когато със заповед на Народния комисариат по здравеопазването са организирани медико-санитарни части (медсанчаст) в предприятията от отбранителната,

металургичната и въгледобивната промишленост. Медико-санитарните части са разположени на територията на заводи и фабрики, с цел за съвременно предоставяне на медицинска помощ на работниците. Освен това медицинският персонал, който ги обслужва, има възможност да навлезе по-дълбоко в проблемите на професионалната заболяемост и да проведе по-ефективно лечение. Тази форма на медицинско обслужване обхваща и работещи юноши. През 1949 г. в редакционната статия „Опазването на здравето на подрастващите – важна държавна задача“ в „Медицинский работник“ са изброени мерки, насочени към опазване здравето на младите работници и учениците от професионалните училища. Сред тях: създаване на възможности за лечение в санаториуми и курорти, откриване на медицински кабинети в професионални училища и училища за фабрично обучение, провеждане на масова рентгеноскопия на гръдния кош, както и проби на Пирке и Манту и други (Редакционна статия: 1949: 1).

Тъй като производствените успехи остават приоритет на държавата, развитието на системата от медико-санитарни части в предприятията продължава и през следващите години. Списание „Здоровье“ нееднократно публикува материали, че тези институции са се превърнали в центрове за здравеопазване на съветските работници, инженери, техници, а водещите специалисти на фабричната здравна служба са цеховите лекари. Известно е, че през 60–70-те години в големите предприятия започват да се създават пълноценни стационари, а в цеховете – здравни пунктове. Наред с медико-санитарните части функционира и ведомствена медицина. Свои клиники и санаториуми имат партийните и властови структури, министерствата, Академията на науките на СССР, работниците в железопътния и морски транспорт, строителите. За институциите, обслужващи служители на партийни и държавни органи, в пресата обикновено не се пише.

От **втората половина на 60-те години** в СССР се засилва тенденцията за прославяне успехите на страната във всички области, включително медицината. В специализираната преса се практикува т.нар. „квотиране“ за публикуване, в резултат на което се включват задължителни статии с акцент върху ключовата роля на комунистическата партия за развитието на здравеопазването. Установена е традиция на определени годишнини да се посвещават публикации и дори цели броеве. През 1967 г. списание „Здоровье“ публикува подборка от материали, посветени на 50-годишнината от октомврийската революция, която започва със статия на министъра на здравеопазването на СССР, академик Б. В. Петровски. Като факти министърът дава информация, че в царска Русия хората са живели средно 32 години, а продължителността на живота на съветския човек е достигнала 70 години. Що се отнася до детската смъртност, тя била намаляла почти 10 пъти. Говорейки за постиженията на съветската медицина, министърът посочва създадения апарат за изкуствено кръвообръщение от физиолога С. С. Брюхоненко, наричан в чужбина „руското чудо“. Вниманието на читателите се насочва към факта, че в СССР възниква нов клон на медицинската наука – космическата медицина (Петровский 1967: 1 – 3).

По това време съветската медицина наистина побеждава болестите, които са сериозен проблем през първите следвоенни десетилетия, като тифа и мала-

рията. Значително намалява мащабът на заболяванията от морбили и туберкулоза. Но има увеличение на онкологичните и сърдечно-съдовите заболявания.

Съветските лекари, както и техните чуждестранни колеги, се опитват да намерят най-ефективните начини за лечение на онкологичните заболявания. През 1979 г. „Медицинская газета“ съобщава за Всесъюзния конгрес на онкологите, проведен в Ташкент, на който се обсъждат различни аспекти на борбата с това заболяване, както и такъв актуален проблем като имунотерапията на злокачествени тумори. В същия брой е публикувана статия на проф. В. Гордилова за ефективността на имунотерапията въз основа на анализа на десетгодишни наблюдения на Московския научно-изследователски онкологичен институт „П. А. Херцен“ (Гордилова 1979: 3).

Проблемите на онкологията редовно се обсъждат на форумите на АМН на СССР. Нейният президент Н. Н. Блохин, едновременно оглавяващ Всесъюзния онкологичен център, на една от сесиите прави няколко изявления. В едно от тях той подчертава, че благодарение на изучаването на етиологията и патогенезата на туморите на молекулярно-биологично ниво приключват дискусиите между привържениците на вирусната теория за рака и учените, занимаващи се с химически канцерогенни агенти и те обединяват усилията си за изследване на клетъчните онкогени. Що се отнася до етиологията на рака, ученият акцентира, че вероятността от заболяването се увеличава с възрастта, а жените боледуват двойно по-малко от мъжете. Според него сред методите на лечение специално внимание заслужават химиотерапевтичните и имунологичните (Файбишенко 1982: 3).

Най-важната задача на съветската медицина е да се намали честотата на сърдечно-съдовите заболявания сред населението. Генератор на научни изследвания става Всесъюзният кардиологичен изследователски център на АМН на СССР, чиято основна цел е да предостави на практикуващите лекари нова информация за диагностиката и лечението на сърдечно-съдовата система, предимно артериална хипертония и коронарна болест на сърцето. Различни аспекти от изследването на тези заболявания нееднократно са отразявани на първите страници на „Медицинская газета“. В една от тематичните статии за аритмиите, ученият-кардиолог С. П. Голицин описва подробно механизмите на тяхното възникване, анализира групите антиаритмични препарати (Голицын 1980: 3).

През 80-те години в медицинската преса излизат голям брой статии за профилактиката и лечението на хипертония. „Медицинская газета“ в броевете със заглавие „Конспект на практическия лекар“ публикува систематизирани методически материали за хипертоничните кризи при пациенти в напреднала и старческа възраст. На практикуващите лекари са дадени съвети за диагностика и тактика на лечение, предложено е при диагностицирането на хипертонични кризи да се използват критериите, разработени в Московския градски научно-изследователски институт за спешна медицина „Н. В. Склифосовски“ (Редакционная статья 1984: 3).

Решавайки проблеми в областта на **педиатрията**, здравните власти насочват практическата медицина към използването на разработките на родните съветски учени. Проучването на детските болести и методите за тяхното лечение се извършва в няколко десетки институции, по-специално в Института по пе-

диатрия на АМН на СССР, Научно-изследователския институт по педиатрия и детска хирургия на Министерството на здравеопазването на РСФСР, създаден още през 1927 г., в Ленинградския и Горковския педиатричен институт, както и в различни структури на съюзните републики. Медицинската преса отбелязва, че благодарение на взаимодействието на учени и практикуващи лекари е намалена детската заболяемост и смъртност. Също така, за сравнително кратък период от време, честотата на детските инфекции значително намалява, като следствие от масовата ваксинация и превантивната работа.

В същото време съветските педиатри не успяват значително да намалят броя на децата с церебрална парализа, която заема около една трета от детската неврологична патология. Според общоприетата гледна точка по това време науката все още не може да предостави достатъчно ефективни методи за нейното лечение. Някои експерти обаче стигат до заключението, че честотата на заболяванията може да бъде намалена до минимум (Мелконян 1989: 3).

На страниците на специализираните издания се признава фактът, че с всички успехи на съветската медицинска наука, проблемите с лечението на детските заболявания с генетичен произход, включително хемофилия, не са решени. Медицинската преса анализира различни аспекти на такова сериозно и nelечимо заболяване като болестта на Даун, по-специално психологическото му възприемане от роднини и близки на детето. Проф. Б. В. Лебедев в статията „Ще удари ли гърмът два пъти“ засяга страховете на родителите, които имат болно дете, относно възможността да родят второ. Той дава схематични данни, илюстриращи зависимостта на честотата на предаване на болестта на потомците от характера на генната мутация. Заключението на учения е, че представите за фаталната неизбежност на наследствените заболявания са погрешни (Лебедев 1977: 11 – 12).

Като цяло медицинските вестници и списания отделят значително внимание на педиатричните проблеми, включително бременността, раждането и здравето на бебетата. Най-големият брой заглавия са в списание „Здравье“, сред които: „Живот преди раждането“, „Консултативният прием се провежда от акушер-гинеколог“, „На вниманието на майката“, „Майка и дете“, „12 стъпки към бъдещето“ и др.

В края на 60-те – началото на 70-те години в медицинската преса нараства броят на публикациите по **проблемите на стареенето на човешкия организъм**. Учени и лекари от различни области на медицината търсят нови методи за лечение на заболявания при възрастните хора.

Известният украински учен, доктор Д. Ф. Чеботарев, чието име по-късно е дадено на Института по геронтология в Киев, на страниците на „Здравье“ насочва вниманието на читателите към най-често срещаното хронично заболяване на възрастните хора – атеросклерозата. Разкривайки механизма на неговото развитие, авторът цитира резултатите от изследване, проведено от Института по геронтология на АМН СССР. След преглед на почти 28 хиляди души на възраст 80 и повече години в различни републики било установено, че повечето от столетниците поддържат задоволително здраве и не страдат от тежки форми на атеросклероза. Характерен факт от живота на столетниците бил, че те рано

започвали работа и късно напуснали постоянната си работа, много от тях имали над 60 години трудов стаж. Освен това те проявявали умереност в храната, не пушили, не злоупотребявали с алкохол. Също така учените забелязват, че атеросклерозата и хипертонията са по-чести сред хората, занимаващи се с умствена работа. Фокусирайки се върху превантивните мерки, авторът пише за важността на организирането на така наречените „здравни групи“ сред възрастните хора (Чеботарев 1968: 22 – 23).

Проблемът за възрастта и нервно-психичните заболявания се обсъжда на Всесъюзния конгрес на невролозите и психиатрите, проведен през 1969 г. Участниците отбелязват, че геронтологичната психиатрия вече може да се счита за самостоятелна област на изследване. По това време се изучава нов проблем на клиниката и патогенезата на формите на деменция, свързани със съдови и атрофични мозъчни процеси, интензивно се изучават свързаните с възрастта особености на проявите на ендогенни психози, по-специално на шизофрения. Сред най-важните задачи учените идентифицират изследването на психиатричните аспекти на нормалното стареене, „граничната“ геронтологична психиатрия, психопрофилактиката и психохигиената на късната възраст (Редакционна статия 1969: 3).

През 70-те години геронтологичните проблеми редовно се обсъждат на страниците на „Здоровье“. Списанието публикува голям брой статии за особеностите на стареенето на женското и мъжкото тяло, по-специално менопаузата при жените, психологията на характера в напреднала възраст, рационалното хранене и битовите удобства за възрастни хора. В рубриката „За възрастните хора“ авторите дават и практически съвети на тази категория от населението, включително ежедневни, например как възрастните хора трябва да приемат лекарства, как една възрастна жена трябва да използва козметика. Редовните автори на рубриката учените Г. С. Василченко и Ю. А. Решетняк в един от броевете пишат, че според констатациите на геронтолозите семейният живот запазва здравето на хората по-добре и това е особено важно в напреднала възраст. Те също така забелязват, че заболяемостта и смъртността на самотните и неомъжените хора е по-висока от тази на семейните (Васильченко и Решетняк 1976: 14 – 15).

През втората половина на 80-те години в политическия живот на СССР настъпват промени, наречени „перестройка“. Разгледани са много аспекти от социално-икономическия живот на страната с повишена критика към съществуващата ситуация. Промените засягат и сферата на медицината и здравеопазването. В медийното пространство и изказвания на официални лица се говори за необходимостта от премахване на бюрокрацията в системата за предоставяне на медицинска помощ на населението. Предложено е да се посочи вярната статистика на заболяванията, да се даде нов тласък на научните изследвания, да се използват по-широко чуждият опит и технологии. Министърът на здравеопазването на СССР академик Е. И. Чазов в пространно интервю с кореспондент на „Здоровье“ под заглавие „Да си здрав е престижно!“ призовава всеки човек да се почувства творец на собственото си здраве. Той подчертава, че значителна част от населението на страната е безотговорна към здравето си, повече от две

трети не се занимават с физическа култура и спорт, а 70 милиона души пушат (Черняховский 1988: 1 – 3).

В резултат на политиката на гласност, както и на антиалкохолната кампания, провеждана от партията и държавата, рязко се увеличава броят на публикациите за борба с пиянството и алкохолизма в медицинския печат. Мащабите на този проблем традиционно се премълчават и той пуска дълбоки корени. Лекарите призовават за преодоляване на пиянството под общото мото „Нито един аргумент за!“, разкривайки цялата гама от негативни последици от алкохолизма за човешкия организъм. Психиатрите се опитват на популярно ниво да обяснят проблеми като „алкохолна депресия“ и „алкохолни психози“.

През март 1987 г. в СССР е регистриран първият случай на заболяване, наречено синдром на придобита имунна недостатъчност (СПИН). Публикациите в пресата за тази смъртоносна и практически нелечима болест предизвикват голям резонанс сред лекарите и обществеността. Списание „Здравье“ публикува рубрика „Това трябва да знае всеки“ с информация за случаи в различните страни, начините на предаване и методите за диагностициране на заболяването, както и как да се предпазите от СПИН (Редакционна статия 1987: 30). Когато броят на случаите се увеличава, същото издание въвежда рубриците „СПИН: хроника на страшна епидемия“ и „СПИН – чумата на ХХ век“, които публикуват мненията и препоръките на авторитетни учени. С тази информация специалистите се стремят да преодолеят съществуващите у населението предразсъдъци и нетолерантно отношение към болните, да накарат читателите да разберат, че СПИН е болест, а не престъпление.

Поради повишените рискови фактори за предаване на СПИН в хомосексуалните групи, табуизираната дотогава тема за еднополовите връзки започва да се появява на страниците на популярни медицински издания. От немногобройните публикации се вижда, че по това време учените не са формирали единно оценъчно мнение по този въпрос. Неслучайно една от първите статии в списание „Здравье“ носи двусмисленото заглавие „Хомосексуалността: Болест? Престъпление? Аномалия?“ (Капышин 1989: 14 – 15).

Темата за борбата със СПИН до известна степен актуализира проблема с наркоманията в СССР. За нея се пише в спорадични материали, от които може да се заключи, че тогава тя няма значителен мащаб.

В края на 80-те – началото на 90-те години зараждащият се социален плурализъм обхваща и медицинската сфера. В специализираната преса се появяват публикации за хомеопатията, забранена преди това в СССР. През 1991 г. първият брой на списание „Здравье“ публикува статия с голям отзвук „Хомеопатията в лицето на времето“, в която се съобщава, че съветската хомеопатична лига е създадена и е получила официален статут. Нейният ръководител А. Г. Глаз в интервю с кореспондент на изданието казва, че „хомеопатията е престанала да бъде зона на недоверие“. По-късно редакцията на списанието, привличайки специалисти по хомеопатия, дори създава рубриката „Азбука на хомеопатичната помощ“ (Еленина 1991: 6 – 7).

В същото списание с многомилионна читателска аудитория особено интерес предизвиква интервюто на кореспондента Т. Я. Яппо с лекаря-психотерапевт А.

Кашпировски, който провежда хипнотични сеанси с масова аудитория, включително дистанционно, а също така се опитва да лекува затлъстяването и да анестезира пациентите чрез внушение. Въпреки факта, че практиката на Кашпировски не отговаря на одобрените медицински протоколи, той има защитници в медицинските среди и получава достъп до телевизията (Яппо 1989: 18 – 19).

Изданието често публикува текстове за нетрадиционна източна медицина и практики, в частност аюрведа, йога и др. На страниците на „Здравье“ своето място завоюват автори като Джуна Давиташвили, която се позиционира като лечителка и астроложка и Павел Глоба, който прави редовни „пътвания в медицинската астрология“.

Въпреки факта, че в късния СССР политиката на гласност обхваща почти всички сфери на обществото, информацията за някои сериозни проблеми все още е затворена или строго дозирана. Така на страниците на медицинската преса много рядко се появяват публикации за последиците от аварията в Чернобилската атомна електроцентрала за здравето на населението. Чак две години след аварията в атомната централа в списание „Здравье“ се публикува интервю с проф. К. И. Гордеев, който лично участва в ликвидирането на последствията ѝ. Ученият информира читателите за защитните и превантивни мерки за намаляване на дозите на външно и вътрешно облъчване, за регистрацията на всички лица, оказали се под негово влияние, за измерване на радиоактивния фон на териториите на най-засегнатите от аварията Украйна, Беларус и Руската федерация (Савина 1988: 24 – 25). Някои статии на други теми косвено споменават голям брой писма за катастрофата в Чернобил. Това свидетелства за сериозната загриженост на гражданите за последствията от аварията и определеното им недоверие към официалната информация.

В СССР медицинската общност и читателите на специализирани издания живо се интересуват от състоянието на **медицината и здравеопазването в чужбина**. Този интерес се обяснява с факта, че поради политиката на затворени врати контактите на съветските хора с външния свят остават ограничени. Трябва да се отбележи, че веднага след края на войната в съветската периодика се появяват обективни статии за опита на чуждестранните колеги. Така през 1946 г. „Медицинский работник“ в рубриката „В чужбина“ разглежда въпросите на неврохирургията в Англия. Съветският проф. С. Саркисов подготвя преглед на публикации в англоезичната специализирана литература от Лондон (Саркисов 1946: 4).

В следващите години подходите за отразяване на медицината на Запад се променят в зависимост от идеологическите нагласи и често в негативна посока. Така в статията „Психични заболявания в САЩ“ пише за катастрофалния темп на растежа им сред американците. Според посочените данни през 1949 г. в САЩ леглата за психично болни са били 93,1 процента спрямо броя на общите легла. Сред причините за това положение се посочват хроничната безработица, военната истерия, потокът от жълта литература, радиопрограми, филми, както и незадоволителното състояние на държавните болници (Рубакин 1951: 4).

От друга страна, във вестниците и списанията е прието да се популяризират успехите и постиженията на здравеопазването в социалистическите страни. В същото време вниманието на читателите е насочено към помощта, оказана от

СССР в областта на медицината. Най-честите гости на съветските издания са учени, лекари и политици от България, Източна Германия, Румъния, Югославия. Пресата съобщава и за събития, организирани от международни обществени организации, като например традиционния филмов фестивал във Варна, който се провежда на всеки две години от Българския червен кръст с участието на Лигата на дружествата и Международния комитет на Червения кръст и Световната здравна организация (Паткевич 1985: 9).

През втората половина на 80-те години публикациите за западната медицина стават по-балансиранни и на страниците на съветските издания започват да се появяват статии от авторитетни чуждестранни автори. Популярност придобиват темите за провеждане на съвместни изследвания, обмен на опит и технологии.

В следвоенния период в СССР се появява списанието „Здравье мира“. Това издание, създадено от Световната здравна организация (СЗО), излиза за първи път през 1947 г. Списанието се издава на няколко езика, включително руски и публикува статии за състоянието на медицината и здравеопазването в различни страни и региони. Техни автори са известни учени, лекари, фармацевти, представители на СЗО. Понякога списанието съдържа материали, свързани със СССР. Например през 1975 г. изданието публикува статия за съветската инициатива за разработване на програма на СЗО, насочена към освобождаване на света от вариола. В частност се съобщава, че СССР отделя годишно 25 милиона дози висококачествена ваксина за СЗО, а лабораторията за профилактика на вариола в Москва, ръководена от проф. С. С. Маренников, служи като Международен референтен център за диагностика на вариола (Редакционна статия 1975: 38). Тъй като „Здравье мира“ не е популяризирано в СССР и се разпространява главно чрез библиотечната мрежа, сравнително малък кръг читатели се запознават със съдържанието му.

Специализираната медицинска преса в следвоенния СССР отразява широк спектър от проблеми на съветската медицина и здравеопазването. Тя осигурява мащабен комуникационен процес, участниците в който са държавни и партийни структури, здравни органи, обществени организации, учени, практически медицински персонал и различни категории от населението. На страниците на тази преса се публикуват репортажи за различни медицински форуми, най-известните учени и лекари представят важни и актуални проблеми в областта на медицината, дават професионални препоръки на колеги на място, а самите публикации често се превръщат в платформа за обмен на мнения и опит на професионалисти. Публикациите във вестници и списания допринасят за повишаване на медицинската грамотност на цялото население, дават обратна връзка на читателите и информират компетентните органи за съвкупността от проблеми, пред които са изправени ежедневно лечебните заведения, лекарите и пациентите.

Специализираните издания, като се вземат предвид идеологическите фактори, отчасти запознават своите читатели с медицината в чужбина, а през втората половина на 80-те години се превръща в тенденция да се предоставят пресстраници за чуждестранни учени и лекари.

Темата на статията има перспективи за по-нататъшно, по-задълбочено проучване, тъй като се отнася до огромно количество разнообразна информация с определена научна стойност.

Литература

- Медицинская периодическая печать. 1980.** В: *Большая медицинская энциклопедия (БМЭ)*. Москва: Изд. “Советская энциклопедия“, 377 – 402. [Medicinskaya periodicheskaya pechat, 1980. In: Bolshaya medicinskaya enciklopediya. Moskva: Izd. “Sovetskaya enciklopediya“, 377 – 402]
- Смирнов, Е. 1947.** Очередные задачи Министерства здравоохранения СССР. В: *Медицинский работник*, 22 мая, 1. [Smirnov, E. 1947. Ocherednie zadachi Ministerstva zdavoohraneniya SSSR. In: *Medicinskiy rabotnik*, 22 maya, 1]
- Петров, Б. 1966.** Первый нарком здравоохранения. В: *Здоровье*, 1, 7 – 8. [Petrov, B. 1966. Perviy narkom zdavoohraneniya. In: *Zdorovye*, 1, 7 – 8]
- Приоров, Н. 1946.** Важнейшие задачи органов здравоохранения на 1946 год. В: *Советская медицина*, 1 – 2, 1 – 4. [Priorov, N. 1946. Vazhneyshie zadachi organov zdavoohraneniya na 1946 god. In: *Sovetskaya medicina*, 1 – 2, 1 – 4]
- Кулешов, В. 1966.** Здравоохранение Украины на новом этапе. В: *Медицинская газета*, 11 марта, 1. [Kuleshov, V. 1966. Zdravoohranenie Ukraini na novom etape. In: *Medicinskaya gazeta*, 11 marta, 1]
- Редакционная статья. 1946.** Борьба против рака – важнейшая задача советского здравоохранения. В: *Медицинский работник*, 16 мая, 1. [Redakcionnaya statiya. 1946. Borba protiv raka – vazhneyshaya zadacha sovetskogo zdavoohraneniya. In: *Medicinskiy rabotnik*, 16 maya, 1]
- Сергиев, П. 1946.** Борьба с малярией в IV пятилетке и задачи участкового врача. В: *Советская медицина*, 4, 1 – 6. [Sergiev, P. 1946. Borba s malyariyey v IV pyatiletke i zadachi uchastkovogo vracha. In: *Sovetskaya medicina*, 4, 1 – 6]
- Лебедева, З. 1946.** Об организации лечения туберкулеза легких. В: *Советская медицина*, 11, 35 – 36. [Lebedeva, Z. 1946. Ob organizaciyi lecheniya tuberkulyoza lyogkih. In: *Sovetskaya medicina*, 11, 35 – 36]
- Редакционная статья. 1952.** Важная задача органов здравоохранения. В: *Медицинский работник*, 7 февраля, 1. [Redakcionnaya statiya. 1952. Vazhneyshaya zadacha organov zdavoohraneniya. In: *Medicinskiy rabotnik*, 7 fevralya, 1]
- Гиляровский, В. 1946.** Вопросы теории и практики невро-психиатрической помощи в послевоенное время. В: *Советская медицина*, 7, 1 – 4. [Gilyarovskiy, V. 1946. Voprosi teoriyi i praktiki nevro-psihiatricheskoj pomoshchi v poslevoennoe vremya. In: *Sovetskaya medicina*, 7, 1 – 4]
- Цукер, М. 1963.** Поражение нервной системы при гриппе. В: *Медицинская газета*, 15 ноября, 3. [Tsuker, M. 1963. Porazeniye nervnoy sistemi pri gripe. In: *Medicinskaya gazeta*, 15 noyabria, 3]
- Кватер, Е. 1946.** Основные задачи научно-практического акушерства и гинекологии в послевоенном периоде. В: *Советская медицина*, 10, 27 – 29. [Kvater, E. 1946. Osnovnie zadachi nauchno-prakticheskogo akusherstva i ginekologiyi v poslevoennom periode. In: *Sovetskaya medicina*, 10, 27 – 29]
- Олевский, М. 1946.** Инфекционные заболевания новорожденных детей и основные направления борьбы с ними. В: *Советская медицина*, 10, 11 – 14. [Olevskiy, M. 1946. Infekcionnie zabolvaniya novorozdyonnih detey i osnovnie napravleniya borbi s nimi. In: *Sovetskaya medicina*, 10, 11 – 14]
- Редакционная статья. 1958.** Передовой метод родовспоможения. В: *Медицинский работник*, 21 января, 1. [Redakcionnaya statiya. 1958. Peredovoy metod rodovspomozheniya. In: *Medicinskiy rabotnik*, 21 yanvariya, 1]

- Ляндрес, И. 1964.** Преждевременные роды. В: *Здоровье*, 11, 22 – 23. [Lyandres, I. 1964. Prezhdevremennye rodi. In: *Zdorovye*, 11, 22 – 23]
- Нейман, М. 1948.** Санаторий “Калуга – Бор“. В: *Медицинский работник*, 14 июля, 3. [Neiman, M. 1948. Sanatoriy “Kaluga – Bor“. In: *Medicinskiy rabotnik*, 14 iyulia, 3]
- Курашов, С. 1962.** Весть, облетевшая мир. В: *Здоровье*, 8, 16. [Kurashov, S. 1962. Vest, obletevshaya mir. In: *Zdorovye*, 8, 16]
- Китайгородская, О. 1960.** Рахит. В: *Здоровье*, 12, 14 – 15. [Kitaygorodskaya, O. 1960. Rahit. In: *Zdorovye*, 12, 14 – 15]
- Носов, С. 1962.** Вакцина защищает от коклюша. В: *Здоровье*, 8, 18 – 19. [Nosov, S. 1962. Vakcina zaschischaet ot koklyusha. In: *Zdorovye*, 8, 18 – 19]
- Попова, Л. 1969.** Карантин. В: *Здоровье*, 1, 20. [Popova, L. 1969. Karantin. In: *Zdorovye*, 1, 20]
- Редакционная статья. 1949.** Охрана здоровья подростков – важная государственная задача. В: *Медицинский работник*, 12 января, 1. [Redakcionnaya statiya. 1949. Ohrana zdorovya podrostkov – vazhnaya gosudarstvennaya zadacha. In: *Medicinskiy rabotnik*, 12 yanvarya, 1]
- Петровский, Б. 1967.** Год пятидесятый. В: *Здоровье*, 1, 1 – 3. [Petrovskiy, B. 1967. God pyatidesyatiy. In: *Zdorovye*, 1, 1 – 3]
- Городилова, В. 1979.** Иммуноterapia злокачественных опухолей. В: *Медицинская газета*, 11 апреля, 3. [Gorodilova, V. 1979. Immunoterapiya zlokachestvennih opuholey. In: *Medicinskaya gazeta*, 11 apreliya, 3]
- Файбишенко, Ю. 1982.** Современные проблемы онкологии. В: *Медицинская газета*, 4 июня, 3. [Faybishenko, Yu. 1982. Sovremennye problemi onkologiyi. In: *Medicinskaya gazeta*, 4 iyunia, 3]
- Голицын, С. 1980.** Аритмии. В: *Медицинская газета*, 30 января, 3. [Golicin, S. 1980. Aritmiyi. In: *Medicinskaya gazeta*, 30 yanvaria, 3]
- Редакционная статья. 1984.** Гипертонические кризы у пожилых. В: *Медицинская газета*, 5 декабря, 3. [Redakcionnaya statiya. 1984. Gipertonicheskie krizi u pozilih. In: *Medicinskaya gazeta*, 5 dekabria, 3]
- Мелконян, М. 1989.** Столь уж безысходен ДЦП? В: *Медицинская газета*, 21 июля, 3. [Melkonian, M. 1989. Stol uz bezishoden DCP? In: *Medicinskaya gazeta*, 21 iyulia, 3]
- Лебедев, Б. 1977.** Грянет ли гром дважды? В: *Здоровье*, 9, 11 – 12. [Lebedev, B. 1977. Gryanet li grom dvazhdi? In: *Zdorovye*, 9, 11 – 12]
- Чеботарев, Д. 1968.** Умейте отодвигать старость. В: *Здоровье*, 3, 22 – 23. [Chebotaryov, D. 1968. Umeyte otodvigat starost. In: *Zdorovye*, 3, 22 – 23]
- Редакционная статья. 1969.** Возраст и нервно-психические болезни. В: *Медицинская газета*, 15 июля, 3. [Redakcionnaya statiya. 1969. Vozrast i nervno-psihicheskie bolezni. In: *Medicinskaya gazeta*, 15 iyulia, 3]
- Васильченко, Г и Ю. Решетняк. 1976.** Осень супружеской жизни. В: *Здоровье*, 4, 14 – 15. [Vasilchenko, G and Yu. Reshetnyak. 1976. Osen supruzheskoy zhizni. In: *Zdorovye*, 4, 14 – 15]
- Черняховский, А. 1988.** Быть здоровым – престижно! В: *Здоровье*, 1, 1 – 3. [Chernyahovskiy, A. 1988. Byit zdorovim – prestizhno! In: *Zdorovye*, 1, 1 – 3]
- Редакционная статья. 1987.** СПИД. В: *Здоровье*, 6, 30. [Redakcionnaya statiya. 1987. SPID. In: *Zdorovye*, 6, 30]
- Капышин, Д. 1989.** Гомосексуализм: Болезнь? Преступление? Аномалия? В: *Здоровье*, 11, 14 – 15. [Kapushin, D. 1989. Gomosexualizm: Bolezn? Prestuplenie? Anomaliya? In: *Zdorovye*, 11, 14 – 15]

- Еленина, Д. 1991. Гомеопатия перед лицом времени. В: *Здоровье*, 1, 6 – 7. [Elenina, D. 1991. Gomeopatiya pered litsom vremeni. In: *Zdorovye*, 11, 6 – 7]
- Яппо, Т. 1989. Феномен Кашпировского. В: *Здоровье*, 1989, 8, 18 – 19. [Yappo, T. 1989. Fenomen Kashpirovskogo. In: *Zdorovye*, 8, 18 – 19]
- Савина, Н. 1988. Радиационная обстановка под контролем. В: *Здоровье*, 11, 24 – 25. [Savina, N. 1988. Radiacionnaya obstanovka pod kontrolem. In: *Zdorovye*, 11, 24 – 25]
- Саркисов, С. 1946. Вопросы нейрохирургии в Англии. В: *Медицинский работник*, 17 января, 4. [Sarkisov, S. 1946. Voprosi neyrohirurgiyi v Angliyi. In: *Medicinskiy rabotnik*, 17 yanvarya, 4]
- Рубакин, А. 1951. Психические заболевания в США. В: *Медицинский работник*, 18 марта, 4. [Rubakin, A. 1951. Psihicheskie zabolevaniya v USA. In: *Medicinskiy rabotnik*, 18 marta, 4]
- Паткевич, З. 1985. Кинофестиваль Варна-ХІ. В: *Здоровье*, 9, 9. [Patkevich, Z. 1985. Kinofestival Varna-XI. In: *Zdorovye*, 9, 9]
- Редакционная статья. 1975. Исследования в СССР. В: *Здоровье мира*, май/июнь, 38. [Redakcionnaya statiya. 1975. Issledovaniya v SSSR. In: *Zdorovye mira*, may/iyun, 38]

THE PROBLEMS OF MEDICINE AND HEALTHCARE IN THE USSR
AFTER THE SECOND WORLD WAR ON THE PAGES OF THE SOVIET
SPECIALIZED PRESS

Volodimir Gamza

Abstract

The article shows how the trends and problems in the development of medicine and healthcare in the former USSR in the post-war period are reflected in the specialized Soviet journals. The article analyzes how the following topics are considered in medical newspapers and magazines: the relationship between science and practical medicine, the use of innovative technologies for the treatment of various diseases, the features and principles of management of the healthcare system, the influence of political and ideological factors on the processes of decision-making in the field of medicine and healthcare, etc.

The content, structure and specifics of some printed publications are examined in detail. Special attention is paid to the popular science journal “Zdorovye” (*Здоровье*) - “Health”.

Keywords: newspaper, magazine, medicine, healthcare, diseases, treatment, science, technology.

Доц. д-р Володимир Гамза
Временно структурно звено
„Медицинска антропология“
Институт за етнология и фолклористика
с Етнографски музей
Българска академия на науките
Ул. „Московска“ 6А, София 1000
Email: gamzavi@ukr.net

Assoc. Prof. Volodimir Gamza, PhD
Temporary Structural Unit
“Medical Anthropology“
Insitute of Ethnology and Folklore Studies
with Ethnographic Museum
Bulgarian Academy of Sciences
6A Moskovska Str. 1000 Sofia
Email: gamzavi@ukr.net